

חוברת לימוד והגות

ראש השנה

8 נושאים ללימוד ולדיון לשולחן החג

שמונה שאלות מתוך שיעורו של הרב רפאל בניזרי "ראש השנה: חודש אלול ועקת השופר": עגל הזהב כמחשבה שקפאה, מילה אחת ההופכת את הקלות, השופר והמזוזה מול ההזדקנות, וחווה השכירות לשנה שאנו עצמנו מחדשים. ועד יום הכיפורים, שהרב קורא לו יום של שמחה.

הרב רפאל בניזרי

תוכן הנושאים

נושאים להגות ושאלות לשיחה סביב שולחן ראש השנה

01	ארבעים יום לעלות מחדש
02	מילה אחת: "יעלם"
03	להזדקן ולישון — שורש אחד
04	מראשית השנה ועד אחרית השנה
05	חוזה לשנה אחת
06	אלול — או האותיות ההפוכות
07	עבד אינו מצפה לשכר
08	יום הכיפורים, יום של שמחה

הצגה

ארבעים ימי אלול מקבילים לארבעים הימים האחרונים שבילה משה בסיני כדי להוריד את הלוחות השניים. והנה, ארבעים יום אחרי התגלות סיני, חטא העם בחטא העגל.

השאלה

האם עגל הזהב הוא חטא של דור אחר, או חטא שאנו עדיין חוטאים בו — וכמה מכירים אותו?

התשובה

מראש חודש אלול ועד יום הכיפורים: ארבעים ימי הלוחות השניים.

זה חטא המשותף לכולנו, אומר הרב, משום שאיננו מסוגלים לתפוס את האלוקות כמות שהיא. אנו נותנים לה תחליף: אנו לוקחים את "אלקים", כלומר ריבוי של גילויים אלוהיים, ונאחזים בן אחד של ריבוי זה. והנה אנו בחטא העגל.

אז אנו נתונים באידאולוגיות קפואות, ואיננו מצליחים עוד לבנות מחדש את אישיותנו: הנה אנו ככתוך תבנית, עם מחשבה קפואה, התנהגות קבועה. התנהגות זו מצמצמת אותנו לחוקי הטבע — טבע שנידון להזדקן ולמות.

והבורא, לעומת זאת, מחדש את בריאתו בכל יום. וכשם שהוא מחדש את השמים ואת הארץ, מובטח לנו שיקיים תמיד את העם שבו מוצדקת בריאתו שלו.

מסקנת הרב

הבורא מחדש את בריאתו בכל יום.

לקח לשולחן

לכל אחד כאן יש רעיון שהוא דבק בו בכוח כזה, שחדל מזמן להיות רעיון. איזה? ואם זה שנים הוא מונע מאיתנו לשנות את דעתנו על משהו במשפחה הזאת — מה הוא נעשה בעצם?

הצגה

פרשת כי תבוא, הנקראת ממש לפני ראש השנה, מבשרת על חורבן הבית השני; בניגוד לקללות הנקראות לפני שבועות, אין היא מסתיימת בשום נחמה. הרב אינו חוזר על השאלה כולה: הוא נעצר על מילה אחת בכתוב.

השאלה

מה משנה קריאתו של פועל אחד — "יעלם" — כדרך שבה אנו שומעים את הקללות?

התשובה

"גם כל חלי וכל מכה... יעלם ה' עליך" (דברים כח, סא).

אחרי הקללות הראשונות שבנו לארץ ישראל כעבור שבעים שנה. את הסדרה השנייה אנו עדיין חיים, ושם אין נחמה. לרבי שמעון בר יוחאי, שבכה משום שלא ידע מה להשיב, אמר הנביא: הקללות השניות טומנות בחובן את כל הברכות.

הטעם תלוי במילה אחת. כל חלי וכל מכה ש"יעלם" ה' עליך: אין פירושו שיוריד אותן עליכם, ולא שיפיץ אותן. "יעלם" פירושו שיסיט אותן, יעלים אותן.

כשמגיעים לנקודת אל-חזור, מופעל כוח: ההבטחה שניתנה לעם היהודי שלא ייעלם, משום שעתיד האנושות והבריאה עצמה קשור בקיומו. אז נסוגות הקללות האלה, כאילו יציקתן מחדש של העם נעשית מאליה, והן נעשות מקור של ברכה.

מסקנת הרב

הקללות נעשות מקור של ברכה.

לקח לשולחן

בכל משפחה יש פרק שאיש עדיין אינו רואה מה טוב צמח ממנו. איזה? ומי, הערב, זקוק לשמוע שאסונו עדיין לא אמד את המילה האחרונה?

הצגה

"כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ"... שלושה דורות, לא יותר. והמילה של ההזדקנות, "ונושנתם", חולקת את שורשה עם זו של השינה.

השאלה

מהי הזדקנות, אם אין היא עניין של שנים — וכיצד שומרים אותנו ממנה השופר והמזוזה?

התשובה

"עורו ישנים משנתכם" (רמב"ם, הלכות תשובה ג, ד).

ההזדקנות היא ההישארות בשיטת חיים שבה הכול יומיומי, הכול חוזר על עצמו, הכול שייך לתופעות הטבע. בעברית, "ישן" (הזקן, הנושן) ו"ישן" (הנרדם) הם מאותו שורש. להיכנס לשיטה החוזרת על עצמה, בלי שום חידוש, בלי אופק של חיים חדשים, זו ההזדקנות המובילה למוות.

הרמב"ם מזכיר שתי מצוות המחזיקות את האדם בעירנות מתמדת. במקום — המזוזה: היא קוראת לנו לשנות את יחסנו כשעוברים ממרחב למרחב, בין הציבורי לפרטי, בין שלבי חיינו. בזמן — השופר: גזרת הכתוב היא, אבל רמז יש בו — עורו ישנים משנתכם.

הזדקנות זו מחייבת זעקה: זעקת השופר. זו זעקת האדם שמוצא את עצמו פתאום מול מצב שאינו מבין עוד, כמו שיוצאים מחלום ושואלים היכן מציאות הדברים.

מסקנת הרב

להניח לעצמנו להזדקן פירושו להיכנס לשיטה החוזרת על עצמה שאין בה שום חידוש.

לקח לשולחן

כמה מימינו השנה היו ניתנים להחלפה זה בזה? יחפש כל אחד דבר שמעולם לא עשה ויוכל לעשותו החודש. ואיזה מפתח, אצלנו, היה צריך להזכיר לנו לשנות את יחסנו?

הצגה

ארץ ישראל אינה כמצרים, שמשקים אותה כגן ירק: "למטר השמים תשתה מים". והתורה אומרת שעיני ה' בה "מראשית השנה ועד אחרית שנה".

השאלה

מדוע יש לחוות כל סוף שנה כקץ הימים בועיר אנפין?

התשובה

"תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים יא, יב).

חוזה השכירות שאנו נהנים ממנו בחיים הוא תמיד לשנה אחת: זה מחזורו של שלב, עולם קטן. ההיסטוריה משתרעת על שש אלפי שנים, אבל כל שנה היא דוגמה ממנה, שלב שאמור להוביל אל אחרית הימים.

לכן ארץ ישראל אינה כפופה לאותם כללים כשאר הארצות. היא תלויה בהשגחת ה', המבטיח לה את גשמייה, והוא נותן בה את עיני מראשית השנה ועד אחריתה. הראשית היא ראש השנה; האחרית היא החודש האחרון, אלול.

חכמינו מלמדים שכשם שפתחנו את הראשית, כך נמצא את עצמנו באחרית. סוף שנה זה אינו רחוק: הוא השלכה של אחרית הימים. עלינו אפוא לראות ב"אחרית" זו תכלית, ומקור של ניסיון.

מסקנת הרב

כל שנה כשלעצמה היא דוגמה של מה שיהיה באחרית הימים.

לקח לשולחן

אילו הייתה השנה הזו דגם קטן של כל חיינו, על מה היינו רוצים שתעיד? יאמר כל אחד כיצד היה רוצה שתסתיים שנתו — ומה הוא עוד יכול לעשות עד אז.

הצגה

הרב מציע דימוי: החיים מושכרים לנו לתקופות של שנה. בכל ראש השנה החוזה מגיע למועדו, ואנחנו מחדשים אותו — כמו כשעוברים דירה.

השאלה

מה לשמור ומה להשאיר מאחור, כש"עוברים דירה" משנה לשנה?

התשובה

ראש השנה: ראש השינוי.

קרבת ראש השנה מצווה עלינו להיות "ראש השינוי". יש לנו תמיד חוזה של שנה לחיים, מראשית השנה ועד אחריתה. ואת החוזה הזה אנחנו מחדשים.

אנו מחדשים אותו כמו כשאנו עוברים דירה: אנו מחליפים מסגרת. מה אנו שומרים? את הפריטים שיכולים למצוא את מקומם בתפאורה החדשה, בדירה החדשה. ואנו נפטרים מכל מה שאינו מתאים: ממיינים, זורקים כל מה שאינו הולם את נתוני החיים החדשים.

מסקנת הרב

את החוזה הזה אנחנו מחדשים.

לקח לשולחן

אילו עברנו הערב דירה משנה לשנה, אילו "רהיטים" היינו לוקחים — הרגלים, קשרים, תוכניות — ואילו היינו משאירים על המפתח? יציין כל אחד אחד מכל סוג.

הצגה

החכמים חיפשו היכן מוסתר חודש אלול בכתובים. הם מצאו אותו בפסוק מילת הלב — ובפסוק מתהלים, אבל באותיות הפוכות: "לולא", אילולא...

השאלה

מה אומר על חודש, ששמו נקרא כסדרו במילת הלב, ובסדר הפוך ב"לולא האמנתי"?

התשובה

"לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים" (תהלים כו, יג).

בכל פעם שמדובר במילה, מדובר ביציאה מן הסדר הטבעי: איננו רוצים להשתעבד לחוקי הטבע. ולצאת ממסגרת זו פירושו לחדול מעט מלהשוות תמיד את מה שאנו למה שאחרים, את מצבנו למצבם. שכן בכל פעם שאנו רוצים להיות ככל הגויים, אנו חושפים את עצמנו לאותן מכות שלהם.

הרמז השני הוא במזמור: "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים" — ומשתמע, אומר הרב, הייתי מוצא את עצמי בין אנשי חמס. אלה אותיות אלול, הפוכות. מסלול החודש מחייב אותנו למקם את עצמנו ביחס לדברי הנביאים האלה, המבטיחים לנו מעמד אחר, לשון אחרת.

נאמר לנביא: "כשופר הרם קולך". כלומר: צוק מחדש את לשונך, בכל פעם, כדי שלא תשקע בגסות. ויש צניעות בלשון המקרא: לאיברים האינטימיים של האדם אין בה שם.

מסקנת הרב

לצקת מחדש את הלשון בכל פעם, כך שלא תשקע בגסות.

לקח לשולחן

החודש מבקש לצקת מחדש את הלשון. אילו ביטויים אנו משתמשים בהם תדיר ומשפילים את מי שאנו מדברים עליו? מי כאן היה מוכן לוותר עליהם עד יום הכיפורים?

הצגה

שנים־עשר חודשי השנה מקבילים לשנים־עשר צירופים של שם ה', הנלקחים מראשי התיבות או מסופי התיבות של פסוק. צירוף אלול, אומר הרב, לקוח מפסוק המדבר על צדקה: "וצדקה תהיה לנו".

השאלה

אם אנו רק ממלאים את חובתנו, מה יש לנו לחבוע בראש השנה — ומדוע מה שאנו מצפים לו נושא שם של צדקה?

התשובה

"וצדקה תהיה לנו" (דברים ו, כה).

עבד אינו צריך לצפות למשכורת או לשכר מאדונו: הוא נשכר לעבודה זו, ועליו דווקא לעשותה היטב. אנו חייבים למלא את שליחותנו בעולם הזה, ושליחותנו כרוכה באחריות רבה: בה תלויים איוון העולם, בריאותו של היקום עצמו. אבל מה אנו משקיעים לשם כך?

אנו ממלאים את חובתנו כראוי, אבל השכר שעלינו לצפות לו הוא צדקה: חסד, מחווה של הקב"ה כלפינו. לכן אלול מתחיל ברחמים, בסליחות, בקריאה לרחמי ה' — אלה שאפשרו להגיע ללוחות השניים.

כשאנו מעמידים את עצמנו באותו מישור כאחרים, אנו מעוררים את מידת הדין; ולפניה נאמר: "הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי". אנו על אותו מאזן: מדוע שנועדף? איננו תובעים דבר: אנו עושים כלפי העולם מה שאנו עושים כלפי ילדינו.

מסקנת הרב

איננו תובעים דבר.

לקח לשולחן

כולנו מנהלים חשבון סודי של מה שמגיע לנו — במשפחה, בעבודה, ואף בתפילותינו. מה רשום בחשבון הזה? ומה יקרה אם נחליט הערב לסגור אותו?

הצגה

אנו מדמיינים את יום הכיפורים כיום הקודר ביותר בשנה. ובכל זאת הרב מסיים את שיעורו במשנה מפתיעה, המציבה אותו בין שני הימים הטובים היפים ביותר של ישראל.

השאלה

כיצד יכול יום הצום והסליחה להיות יום של שמחה?

התשובה

"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים" (משנה תענית ד, ח).

בט"ו באב, ימים ספורים אחרי האבל על חורבן הבית, חזרו לחיים: זה היה יום המפגשים, השידוכים החדשים; הלכו לבנות מחדש בתים.

ביום הכיפורים זה אותו דבר. אין זה יום קודר, זה יום של שמחה, משום שהוא מבשר פתיחות אחרת של האדם. כמו העבדים שבשנת היובל השתחררו ביום זה, גם האדם מגיע לחירותו שלו, במלוא מובן המילה.

זה המסר של הסליחות, המתחילות ביום הראשון של אלול ומגיעות עד יום הכיפורים: להתחנן לעזרת ה' במה שאנו עושים, עם תחושת קודש של אחריותנו.

מסקנת הרב

אין זה יום קודר, זה יום של שמחה.

לקח לשולחן

ממה היינו רוצים להשתחרר ביום הכיפורים השנה — חוב, פחד, הרגל? וכיצד להכין, כבר עכשיו, יום כיפורים שיהיה גם שמחה למשפחה?